

ČTVRTLETNÍK SEVEROČESKÉHO MUZEA V LIBERCI

Informační a programové periodikum. K dostání zdarma v síti informačních center a muzeí Libereckého kraje a Euroregionu Nisa. V nákladu 2000 ks vydává Severočeské muzeum v Liberci, příspěvková organizace, Masarykovaul. 11, 46001 Liberec 1, <http://www.muzeumlbc.cz>, muzeumlbc@muzeumlbc.cz, tel.: 485 246 111

Výstava „Ještěd“

Jiří Křížek, kurátor výstavy

Od počátku loňského roku Severočeské muzeum prezentuje přípravu výstavy „Ještěd“, která připomene hned pět výročí. Hlavním jubileem je 50 let od architektonické soutěže, na základě které vyhrál legendární návrh rotačního hyperboloidu od arch. Karla Hubáčka, který v sobě geniálně spojil funkci horského hotelu a televizního vysílače. Dalším výročím je 40 let od otevření této novostavby pro veřejnost. Dokončený Ještěd zanechal dojem snad na každém návštěvníkovi bez rozdílu věku nebo národnosti. Stavba se stala zážitkem a je úžasné, že její síla stále působí i na nové generace. Poněkud opomíjeným výročím ve vztahu k Ještědu je výročí rozhlasového a televizního vysílání, pro které byla stavba konstruována. Dodnes Ještěd architektonicky i technicky zcela vyniká mezi desítkami ostatních českých vysílačů.

Samostatným výročím je 80 let od zprovoznění kabinové lanovky na Ještěd, ke kterému došlo v roce 1933. Také tuto skutečnost připomene Severočeské muzeum doplňující výstavou zaměřenou na historii lanové dráhy, kde bude mimo jiné prezentován její funkční model v měřítku 1 : 7.

Základ výstavy tvoří unikátní soubor 11 architektonických návrhů ze soutěže na novostavbu v roce 1963, které se dochovaly ve sbírce map a plánů Státního okresního archivu v Liberci. Díky spolupráci s rodinou Hubáčkových byla mimo jiné dohledána domněle ztracená návštěvní kniha z výstavy soutěžních návrhů, ve které se návštěvníci otevřeně vyjadřovali k výsledkům architektonické soutěže i k jednotlivým vystaveným plánům. Nutno poznamenat, že návrh Karla Hubáčka byl většinou velmi kritizován a odmítán.

Hlavními výstavními exponáty budou originální ukázky nábytku z Ještědu, které navrhl akademický architekt Otakar Binar. Díky spolupráci se současným vlastníkem Ještědu – Českými radiokomunikacemi a. s. – získalo naše muzeum na 60 předmětů z původního vybavení.

Výstava o Ještědu by měla připomenout, jak byla před šedesáti lety tato nadčasová moderní a technicistní stavba ve svém počátku rozporupně vnímána. Při čtení tehdejších argumentů proti

POKRAČOVÁNÍ NA STRANĚ 3

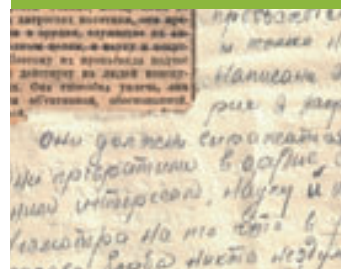
**JARO
2013**

**Den japonské
kultury**

Více na str. 8

**Hlasy
z minulosti**

Více na str. 5

**Pro vážené
návštěvníky**

Více na str. 3

Nová expozice antického a orientálního umění

Kateřina Nora Nováková, vedoucí uměleckohistorického oddělení SM

Severočeské muzeum v Liberci, založené v roce 1873, které patří mezi nejstarší uměleckoprůmyslová muzea ve střední Evropě, má ve svých sbírkách kromě předmětů uměleckého řemesla z Evropy poměrně rozsáhlou kolekci předmětů, které pocházejí z Blízkého a Dálného východu. Po vzoru obdobných institucí, které byly v druhé polovině 19. století založeny v Londýně a ve Vídni, byly i do našeho uměleckoprůmyslového muzea v Liberci v prvních letech jeho existence pořizovány sbírkové předměty, které měly sloužit jako široká vzorkovnice místním podnikatelům, řemeslníkům, ale i studentům nedalekých uměleckoprůmyslových škol pro jejich další vzdělávání a také tvorbu. K jednomu z prvních významných přírůstků patřil v roce založení muzea rozsáhlý nákup na Světové výstavě ve Vídni. Tehdy byly zakoupeny nejen předměty z různých materiálů, reflektující zejména návrat k oblíbeným historizujícím slohům 19. století, ale také poměrně rozsáhlý soubor předmětů z oblasti Orientu, zejména pak Japonska. Tyto jedinečné kulturní oblasti zaznamenaly po dvoustleté izolaci na Vídeňské světové výstavě skutečně revoluční návrat a staly se v období nastupující secese velkou inspirací pro celou Evropu, ale i severní Ameriku. Další přírůstky do sbírek byly realizovány v 80. letech 19. století zejména zásluhou barona Heinricha von Liebiega, který se za muzejní kuratorium ujal cíleného nákupu sbírek po nejvýznačnějších evropských aukcích

a starožitnostech. V roce 1883 byla v našem muzeu realizována výstava orientálního umění, zapůjčená z vídeňského Orientálního muzea. Ve druhé polovině 80. let 19. století se zejména díky novému kustodovi sbírek, architektu W. D. Vivíé, hojně rozrostla sbírka keramiky, ale i sbírka textilu se vzorky japonských a čínských lá-

Necuke – miniaturní soška, zde užívaná jako ozdobný knoflík zavěšovaný na pás pomocí dvojité šňůry. Japonsko, 19. století, slonová kost, rozměry 4 × 3,2 cm.

tek i orientálních koberců. Nakoupeny byly také výrobky z bronzu, kameniny, porcelánu, lakovaného dřeva, řezby ve slonovině, jehlice do vlasů, meče a mečové záštity, košíky ze štípaného bambusu, malby na papíře i na hedvábí. V roce 1893 zaznamenává tištěný průvodce sbírkami muzea „jen“ dva výstavní sály plné čínské a japonské keramiky a tři sály plné prací z kovů. V zájmu o asijské umění pokračoval také další významný kustod muzea, dr. Gustav E. Pazaurek, který rozšířil sbírky o další nové akvizice a uspořádal

také další oborové výstavy i přednášky. Další desítky vzácných exponátů z Orientu přibýly do našich sbírek v roce 1904, kdy muzeu svou rozsáhlou sbírku uměleckého řemesla odkázal baron Heinrich von Liebieg. Počátkem 50. let 20. století bylo bohužel direktivou tehdejšího Ministerstva věd, školství a umění převedeno na dvě stě nej-

kvalitnějších prací z našich orientálních sbírek pod správu Národní galerie v Praze v jejím nově založeném oddělení orientálního umění. Byly vystaveny spolu s dalšími orientalistiky v zámku v Benešově nad Ploučnicí, kde bohužel na čtyřicet z nich shořelo při nešťastném požáru v roce 1969. Ostatní předměty se již do Severočeského muzea z Národní galerie nikdy nevrátily.

I když byly předměty z Orientu mnohokrát představeny na tematických výstavách nejen v Severočeském muzeu, ale také v jiných

institucích u nás i v zahraničí, rozhodli jsme se po dvaceti letech existence současné podoby stálé expozice evropského užitého umění přinést alespoň drobnou inovaci. Ta spočívá ve změně instalace nástupního prostoru do stálé expozice v 1. patře, který byl až do léta 2012 věnován pouze antickému umění. V tomto prostoru nalezneme návštěvník od slavnostního otevření expozice čtyři rekonstruované vitríny, které pocházejí z původní expozice muzea. Nová instalace se věnuje jak antickému, tak i orientálnímu umění z našich sbírek, které byly inspiračním zdrojem pro navazující, chronologicky uspořádanou expozici evropského uměleckého řemesla od raného středověku až po současnost. První dvě vitríny naplnili odborní pracovníci uměleckohistorického oddělení antickým uměním – originálními antickými bronzami, šperky, sklem, keramikou a koptskými textiliemi. Druhá vitrina představuje galvanoplastické kopie z významného nálezu římského stolního náčiní, takzvaného Hildesheimského pokladu, zhotovené v roce 1906. Další dvě vitríny představují uměleckořemeslné výrobky z Číny, Japonska, Indie a zemí Blízkého východu. Návštěvníci si zajisté přijdou na své, jelikož všechny vystavené předměty jsou v Libereckém kraji jedinečnou prezentací antického a orientálního umění spolu s ukázkami pozoruhodných ornamentů a technik, které byly mnohokrát inspirativním zdrojem pro umělecké řemeslo střední Evropy. ■

Vítání ptačího zpěvu

Martin Pudil, ornitolog SM

Tak jako každý rok, organizuje i letos Česká společnost ornitologická akci s názvem „Vítání ptačího zpěvu“. Jedná se o vycházky do přírody a poslouchání zpěvu ptáků s odborníkem, který ptáky určuje a vykládá o jejich životě. Na Liberecku se na přípravě akce spolupodílí Severočeské muzeum.

V sobotu 4. května 2013 proběhne „Vítání“ na Lemberku. Sraz je v 7 hodin u Bredovského letohrádku. V případě příznivého počasí bude vycházka doplněna ukázkami odchytů a kroužkování ptáků.

Další „Vítání“ proběhne na Farské louce u Raspenavy. Zde se mohou účastníci scházet 4. května od 17 hodin. Hraví lidé si mohou zahrát

hry s ptačí tematikou, následovat bude diskuse u ohně spojená s opékáním buřtů. Noc strávíme ve stanech a v neděli 5. května za svítání nás probudí zpívající ptáci. Kdo si netroufne přespat, může mezi nás přijít brzy ráno. Také zde proběhnou ukázky odchytů a kroužkování ptáků.

Na Farskou louku se dostanete po modré turistické značce z Lužce u Hejnic (železniční i autobusová zastávka Lužec pod Smrkem – cca 2,5 km) nebo z Oldřichova v Hájích (cca 5 km). S sebou si vezměte vybavení k přenocování a jídlo.

Vaše dotazy rád zodpoví Martin Pudil (martin.pudil@muzeumlb.cz, 734 755 791). ■

POKRAČOVÁNÍ ZE STRANY 1

Hubáčkovu Ještědu si můžeme srovnat, kam se do dnešních dnů posunula diskuze o kvalitě architektury. Již v polovině 60. let 20. století se ale ještě nedokončený Ještěd stal symbolem a atrakcí Liberce, za kterým přijížděli tisíce turistů kvůli jedinečnému zážitku, a jeho kritici umklkli. Dokončení stavby se protáhlo až do roku 1973, kdy již ale byli tvůrci Ještědu „upozaďováni“ z politických důvodů.

Výstavu budou vedle architektonických plánů tvořit artefakty a součásti původního vybavení interiérů hotelové, restaurační i vysílací části budovy, které se podařilo pro výstavu získat za poslední rok od veřejnosti, která reagovala na výzvu muzea. Při akviziční akci „Věnujte kus Ještědu“ muzeum získalo mimo jiné soubor dobových křeslovitých suvenýrů i umělecky hodnotné ukázky originálního nápojového skla a keramiky (obrázek na titulní straně).

Na jubilejní výstavě neopomeneme představit medailony tvůrců architektury a designu

Dobová fotografie zachycující původní vybavení restaurační části.

Ještědu: Karla Hubáčka, Otakara Binara, Karla Wünsche, Vladimíra Křečana, Stanislava Libenského a Jaroslavy Brychtové.

K výstavě o Ještědu bude vydána doprovodná publikace, která představí všechny návrhy vzešlé z architektonické soutěže na vý-

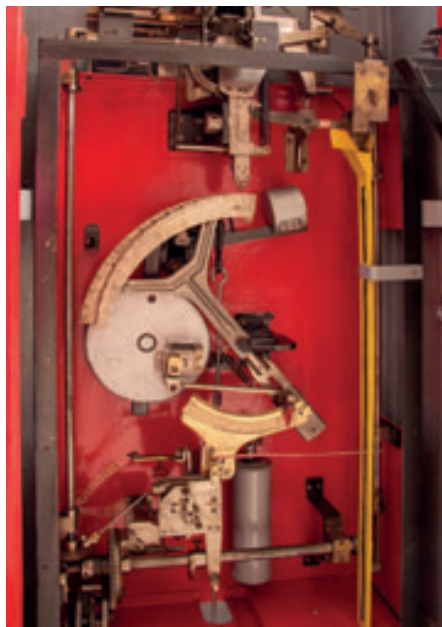
stavbu hotelu a vysílače na Ještědu, doplněné o citace z návštěvní knihy a dobového tisku z roku 1963. ■

Pro **vážené** návštěvníky

Jiří Křížek, ředitel SM

Našemu muzeu se podařilo získat od Statutárního města Liberce předměty z interiérů libereckých lázní, ve kterých právě finišuje konverze v galerijní prostory. Mezi fragmenty odstraněné keramické dlažby a dalšími stavebními prvky vyniká jeden předmět, na který si bude pamatovat většina návštěvníků budovy z doby, kdy ještě sloužila svému původnímu účelu. Me-

chanická elektrická váha z přelomu 30. a 40. let minulého století společlivě sloužila až do počátku 90. let, kdy byly lázně uzavřeny a váha byla vážně poškozena vandaly. Při převzetí do muzea chyběl mincovní mechanismus, který tiskl vážní lístky a datum vážení, elektrické hodiny a mnoho dalších detailů. Vlivem vlhkosti byly spodní části váhy zkorodované a pod několika vrstvami nátěrů se ukrývala původní „veselá“ červeno-okrová barevnost. Po půl roce intenzivní restaurátorské práce, kdy musel být znovu vytvořen vážící mechanismus a byla kompletně renovována skříň váhy, je tato technická památka plně funkční a slouží návštěvníkům muzea. Jedinou smutnou informací je, že kvůli zrušení padesátihaléřů musela váha zvednout ceny o 100 % a slouží za celou jednu korunu českou. Odměnou je nefalšovaný mechanický rachot, na jehož konci vypadne kartonový lístek jak za časů ČSD. ■

Mechanismus – srdce váhy.

Výzkum zaniklých židovských komunit v českém pohraničí

Markéta Lhotová, historik SM

Vincentinum, nyní Gollova ulice č. 3 v Liberci; foto Josef Hoffmann, nedat. (cca 1887–1897). Objekt postavený Ferdinandem Scholzem a otevřený roku 1887 jako domov pro chudé, školou povinné děti, později i mládež na studiích, který organizoval spolek sv. Vincence z Pauly. V letech cca 1939–1942 zde působila liberecká pobočka Aufbaufonds G.m.b.H.

Na přelomu let 2001 a 2002 připomnělo Severočeské muzeum poprvé historii židovských komunit na Liberecku, v jejímž rámci se podařilo shromáždit a veřejnosti zpřístupnit často do té doby neznámé památky a dokumenty. Součástí tehdejšího výzkumu bylo hledání stop po ztracených synagogálních předmětech, archivech a dalších dokumentech vztahujících se k zániku těchto židovských obcí. Cesty nakonec vedly k úřadu, který zdánlivě s řešením židovské problematiky nemohl mít mnoho společného – k úřadu Komisaře pro pozastavení činnosti organizací, spolků a svazů, označovaného zkratkou německého názvu STIKO (Stillhaltekommissar für Organisationen, Vereinen und Verbände). Ten sice vznikl ve Vídni po anšlusu Rakouska, ale svůj úřad pro celé české pohraničí anektované po mnichovské dohodě otevřel také v Liberci. Hlavním úkolem tohoto úřadu bylo podřízení spolkového života i mnohých dalších organizací pod NSDAP a zároveň likvidace a zabavení majetku „nepřátel Říše“, tj. marxistických, židovských a českých organizací a spolků. Správu zabaveného majetku a jeho prodej měl na starosti tzv. Fond výstavby (Aufbaufonds), který rovněž působil v Liberci. Po ukončení činnosti těchto úřadů během roku 1942 však byla většina dokumentů o likvidovaných organizacích a spolcích převezena do

vídeňské centrály a dnes se proto nachází v Rakouském státním archivu. Další výzkum tak byl možný až po získání finanční podpory výzkumných projektů. V roce 2009 uspělo muzeum ve veřejné soutěži vyhlášené Grantovou agenturou ČR s projektem *Likvidace židovských organizací na českém pohraničním území připojeném v říjnu 1938 k nacistickému Německu*. Hlavní řešitelkou výzkumného úkolu je PhDr. Markéta Lhotová a na řešení se také podílí Židovské muzeum v Praze. Schválený projekt je naplánován na čtyři roky, a tak letos bude probíhat závěrečná část výzkumu.

Výsledkem celého čtyřletého úsilí by měla být publikace věnovaná rozboru postupu nacistických institucí, zejména výše jmenovaných, při zabavování majetku a rušení židovských obcí a spolků v Říšské župě Sudety i na územích připojených k Bavorsku, Slezsku a rakouským župám a zpracování základních informací o likvidaci jednotlivých organizací. Studie o obecných úkolech úřadu STIKO byla publikována již v loňském roce v časopisu *Fontes Nissae*. Poznatky získané při studiu archivních dokumentů v rámci výzkumného projektu budou využity rovněž na výstavě připravované v muzeu na podzim tohoto roku. V listopadu si totiž připomeneme 75. výročí pogromu na židovské obyvatelé Říše,

kterému posměšný název „Křišťálová noc“ daly střepy z výkladních skříní a oken židovských obchodů a bytů, jejichž obyvatelé byli vyháněni, někteří zavražděni a mnoho

jich bylo odvečeno do koncentračních táborů. Symbolem událostí se staly požáry synagog, které vzplály i na nově připojeném sudetském území. ■

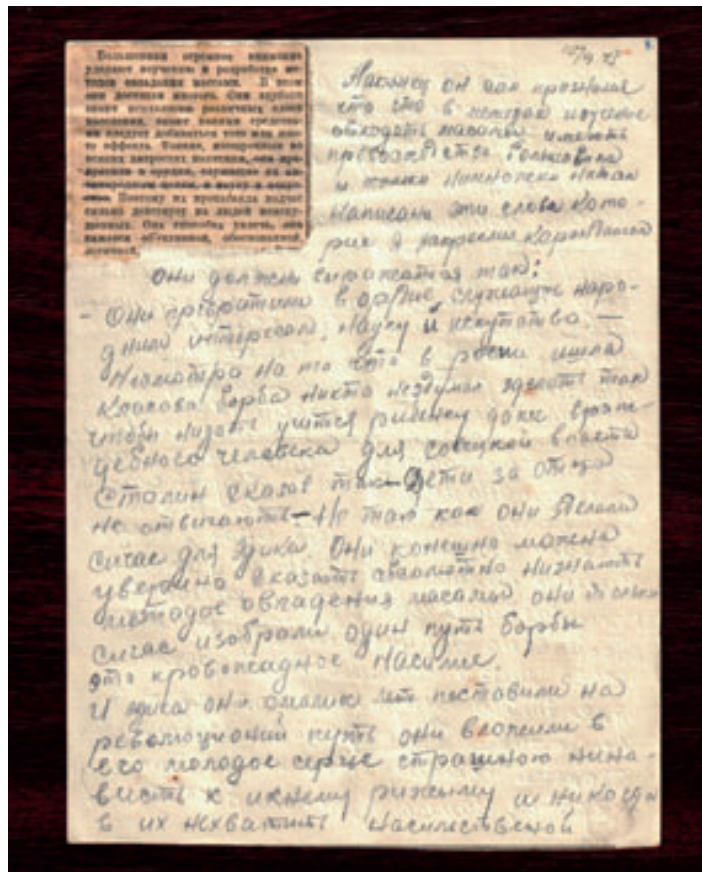
Hořící synagoga v Liberci. Vzplála 10. 11. 1938 okolo poledne; kolem 17. hodiny se zřítila kupole. Požár trval zhruba do 20. hodiny. Autor fotografie neznámý.

Hlasy z minulosti

Ivan Rous

V minulém roce byla v Severočeském muzeu k vidění výstava Industriál války, která mapovala válečný průmysl na území okresů Liberec a Jablonec nad Nisou. Z výstavy se stal živý projekt, kdy vedle kmenové výstavy, která bude letos ke zhlédnutí v Památníku Lidice, vznikají stále malé expozice. Za několik měsíců bude první instalována v továrně Detoa v Jiřetíně pod Bukovou. Další vzniknou v Liberci, Hrádku nad Nisou a snad i v Rychnově u Jablonce nad Nisou. Instalace jsou umístěny a plánovány vždy do místa, které je významně spjaté s válečnou výrobou. Výstava a projekt Industriál války přirozeně vzešel z knihy Tábory a válečná výroba, která se primárně věnovala koncentračním, zabezpečovacím a pracovním táborem. Jak výstavě se stejnojmenným katalogem, tak i knize však chyběla jedna podstatná věc – pohled na události z první ruky; pocity člověka, který tyto věci prožil. A právě to by měla doplnit třetí kniha s jednoduchým pracovním názvem Válečné vzpomínky.

Základem připravované knihy budou vzpomínky pamětníků, přepis jejich vyprávění a dobové dokumenty vzniklé například rukama vězňů. Zásadní skutečnosti převyprávěné po více než šedesáti osmi letech se pokusíme ověřit v archívech a archivní materiál tak bude doplňovat autentické příběhy vryté do paměti účastníků tehdejších událostí. Již dnes máme k dispozici stovky stránek rukopisu Rado Faltise, který vzpomínal na válečnou dobu strávenou v Liberci. Eduard

Část dopisu z roku 1943 ruského zajatce vězněného na Králově háji. Dopisy byly často doplněny propagandistickými malbami.

Anděl přispěl jak vzpomínkami, tak i dopisy ruských a francouzských vězňů z let 1941 až 1945, Jaroslav Chudýckij doplnil naše znalosti o době těsně po válce, kdy sloužil jako fotograf u pyrotechniků, a mnozí další se již podílejí na udržení autentického obrazu druhé světové války na Liberecku. Některá spojení vyplouvají na povrch dokonce i po více než šedesáti letech. K. Novák z Růžodolu nám vyprávěl

příběh Ireny a Olgy Vachninových, nasazených za války v továrně Argus. Doslova jsme v knize psali: „Nedlouho po válce odjely zpět na Ukrajinu. Ještě před odjezdem se ovšem Novákovým svěřily, že se návratu velmi obávají.“ Dnes díky panu Vereščákovovi víme, že se do Liberce z Ukrajiny ještě několikrát vrátily, a známe jejich další osudy. Jiným příkladem je vyprávění pana A. K. (nepřál si být uváděn), který doplnil vzpomínky Rado Faltise kolem dění v letech 1944 a 1945 v Doubí, Vesci a Rochlici. Díky němu máme dnes přesný přehled o bombardování těchto částí Liberce v závěru války, ale i o dřívějších pochodech smrti vězňů koncentračních táborů. Oba pánové, přes-

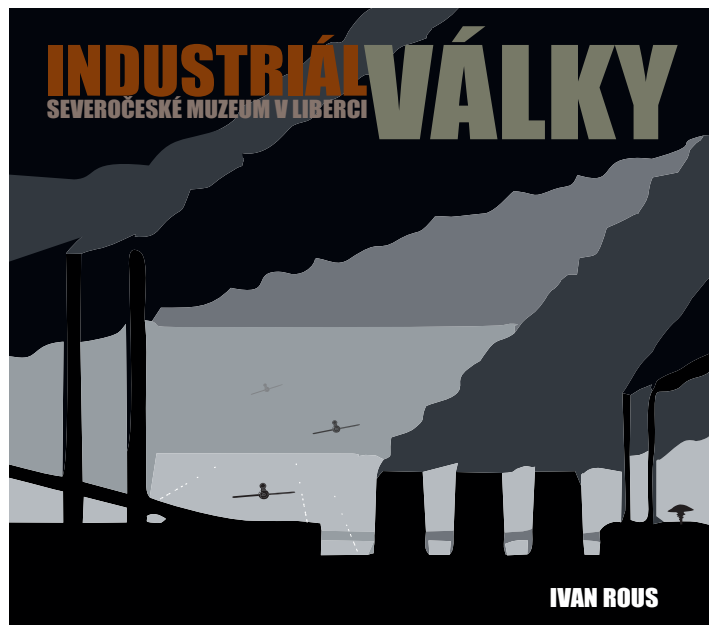
VÝZVA PAMĚTNÍKŮM

Prosíme pamětníky druhé světové války a poválečného období o spolupráci na připravované knize. I zdánlivě nepodstatná krátká vzpomínka má pro nás velký význam a může doplnit naše znalosti o jedné z nejtěžších dob. Kontakt: ivan.rous@muzeumlb.cz, telefon 776 11 47 38.

tože se nikdy nepotkali, se skvěle doplňují.

Všechna vyprávění spojuje jeden zajímavý fakt: válku tito nám známí pamětníci prožili jako děti. Možná právě proto jsou ty vzpomínky velmi přesné a živé. V dobách, kdy dospěl se staral o rodinu a o přežití ve vypjaté době, mládež žila stále svým volným způsobem života plným her, pozorování a dobrodružství. Kolik dospělých by si všimlo, kdy a jaké letadlo startuje z libereckého letiště? Chlapci naopak tím žili a dodnes jsou i v důchodovém věku schopni vyjmenovat typy letounů, které poznávali i podle zvuku motorů. Dětský přirozený pozorovací talent, o který se postupně s věkem přichází, je fascinující. ■

Publikace Industriál války

Ivan Rous

Muzeum vydalo novou publikaci ke stejnojmenné výstavě. Knížka obsahuje náhledy výstavních panelů, německé a anglické resumé a mapové přílohy, které byly přímo pro tuto publikaci vytvořeny. Tyto mapy zachycují v okresech Liberec a Jablonec n. N. podzemní díla a pobočné koncentrační tábory, ukazují fronto-

vý postup 8.–10. 5. 1945 na tomto území (podkladem byly štábní mapy I. Ukrajinského frontu) nebo znázorňují oblasti, které po válce vyrabovala Rudá armáda.

Publikaci si mohou zájemci zakoupit v pokladně Severočeského muzea za 55,- Kč či objednat na adrese obchod@muzeumlb.cz. ■

Muzejníkův rok 2012 v obrazech

1

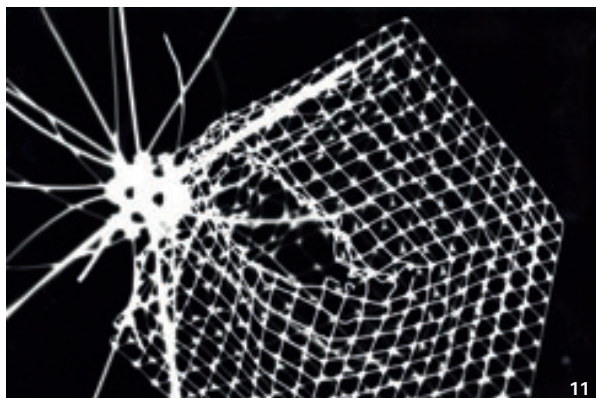
2

6

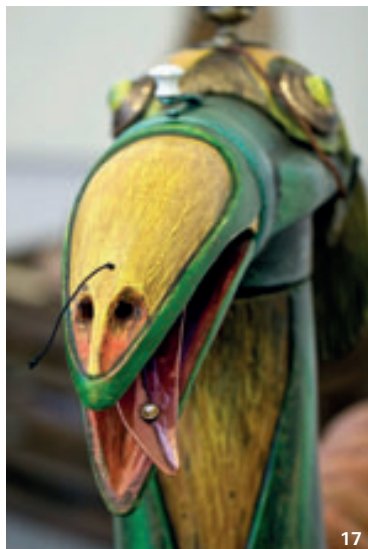
7

11

12

17

18

19

1 Prvomájový veterán festival, 1. 5. 2012 | 2 Stěhování prvorepublikové popelnice z Klostermannovy ulice do muzea, 11. 5. 2012 | 3 Velikonoční putování „staví železnici“ | 6 Koncert Jiřího Stivína, 25. 5. 2012 | 7 Výstava „Lebky, skryté umění přírody“ | 8 Výstava „Industriál války“ | 9 Přednáška s besedou „Měsíc s fotokomorou“ | 12 Půjdem spolu do Betléma... (vánoční výtvarné dílny pro rodiče s dětmi) | 13 Den romské kultury, 19. 9. 2012 | 14 Detail beránského muzea“ | 15 Stěhování původní kabiny ještědské lanovky, 21. 5. 2012 | 16 Výstava „Za ostnatým drátem“ | 17 Výstava „Dřevošrot Zdeňka Viléma“ (1962–1969) | 20 Henri Noubel z Francie na 3. ročníku mezinárodního setkání flašinetářů „Liberecký flašinetář 2012“ | 21 Výstava „Zrození libereckého

3

4

5

8

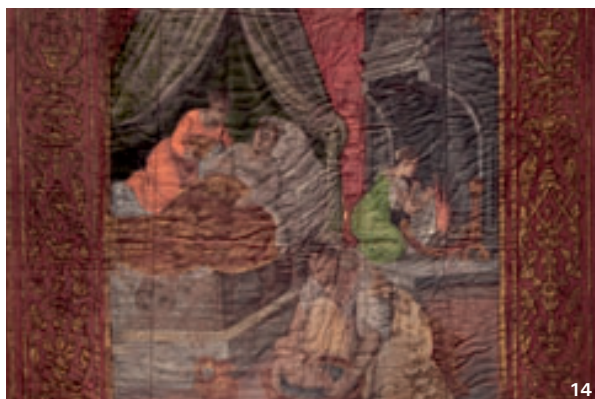
9

10

13

14

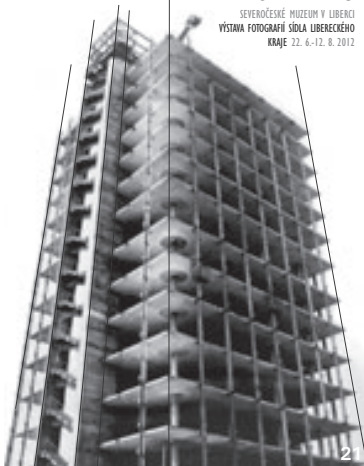
15

20

ZROZENÍ LIBERECÉHO MRAKODRAPU

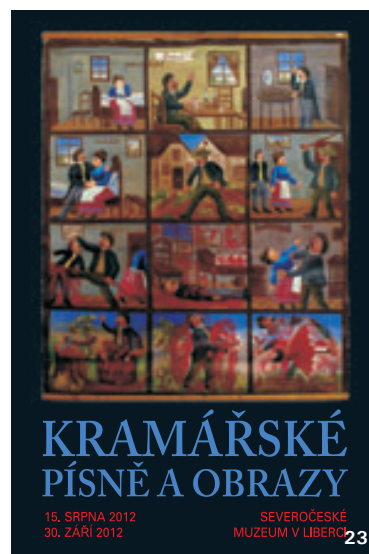
SEVEROČESKÉ MUZEUM V LIBERCI
VÝSTAVA FOTOGRAFIÍ SÍDLA LIBERECÉHO
KRAJE 22. 6.-12. 8. 2012

21

22

15. SRPNA 2012
30. ZÁŘÍ 2012

SEVEROČESKÉ
MUZEUM V LIBERCI

23

ování (výtvarné dílny pro rodiče s dětmi) | 4 Výročí bitvy u Liberce, 21. 4. 2012 | 5 Detail obřího modelu železnice prezentovaného na výstavě „Školáci
ou k výstavě „Studio výtvarné fotografie v Liberci 1962–1969” | 10 Výstava „Nám, nám narodil se!” | 11 Ondra SM: „Pokus” (fotogram z workshopu
hátského gondolového praporu z roku 1563, který byl v roce 2012 zrestaurován a poté prezentován na výstavě „Prapory a vlajky ze sbírek Severočeského
18 Výstava „Školáci staví železnici” | 19 René Elstner: „Geometrie dopravy” (fotografie prezentovaná na výstavě „Studio výtvarné fotografie v Liberci
o mrakodrapu” | 22 Výstava „Pavel Werner / Sklo / Kresba” | 23 Výstava „Kramářské písně a obrazy” ■

MUZEJNÍ POHLEDNICE

Ku příležitosti 140. výročí našeho muzea jsme zahájili vydávání vlastních pohlednic. Díky nim si návštěvníci mohou odnést památku nejen na aktuální výstavy, ale také na různé akce a události. Vydávány jsou tematické edice Výstavy, Zajímavé exponáty, Současné plakáty, Historické fotografie, Události.

Pohlednice lze zakoupit na pokladně muzea za 5,- Kč.

VÁLKA 1866 5. 4. – 9. 6. 2013

SEVEROČESKÉ MUZEUM V LIBERCI

Další z krátkodobých výstav, které můžete zhlédnout v Severočeském muzeu v Liberci, vás seznámí s děním v našem kraji během prusko-rakouské války roku 1866 a s jeho připomínkami v podobě nejrůznějších pietních míst, památníků, pomníků či jiných drobných památek. Na přípravě výstavy, instalované v bývalé expozici archeologie, jsme spolupracovali se členy Komitétu pro udržování památek z války roku 1866. Další informace o výstavě se můžete dočíst na 11. straně tohoto čísla.

Den japonské kultury v Severočeském muzeu 28. 4. 2013

Jakub Zeman – lektor a později kurátor asijských sbírek Národní galerie (autor expozice v Paláci Goltz-Kinských), tlumočnick, překladatel a v současnosti jeden ze zakládajících členů Czech tóken kai (České společnosti japonského meče) a kurátor projektu Bušidó (<http://www.busido.cz>).

U příležitosti výstavy „Pocta japonskému meči“ pro vás Severočeské muzeum připravilo atraktivní program pod názvem Den japonské kultury. Přijďte do muzea v neděli 28. dubna od 10 do 18 hodin zhlédnout divadelní představení kjógeny, ukázky bojových umění, poslechnout si přednášku Jakuba Zemana (na snímku) o japonském mečnictví, vyzkoušet si kaligrafii nebo si složit origami. Pro děti jsou připraveny výtvarné dílny, v nichž si mohou po celou dobu trvání výstavy vyrobit suvenýry s japonskou tematikou. Na nedělní program je stanoveno jednotné vstupné 50,- Kč. ■

Časový harmonogram:

- 10.00** ukázka bojových umění
- 11.00** přednáška Jiřího Švestky o restaurování japonských mečů
- 13.00** přednáška Jakuba Zemana o japonském mečnictví a komentovaná prohlídka výstavy
- 15.00** divadelní představení Malého divadla kjógeny
- 17.30** ukázka bojových umění

Po celou dobu akce:

- ukázky kaligrafie a origami s možností vlastní tvorby
- výtvarné dílny pro děti

Otevření krytu GETEWENT v Rychnově u Jablonce n. N.

Ivan Rous

Rychnov lze zařadit mezi velmi důležitá místa spjatá s válečným úsilím nacistického Německa. U podniku GETEWENT (dnes Liberecké kotlářny Höttler) vznikl pracovní a koncentrační tábor a rostlo zde velké podzemní dílo – testovací bunkr radarů Würzburg-Riese. Berlínský Getewent, zprvu samostatný podnik, byl sice od srpna 1944 podřízený organizaci SS Wirtschaft und Verwaltung, nebyl ale v jejím přímém vlastnictví. V Rychnově si podnik Getewent už v roce 1939 vytvořil pobočku v bývalé továrně na výrobu galalitu a umělé rohoviny. Podnik zaměřoval svoji výrobu na různé elektrotechnické součásti i celky, především z oboru radarové a sonarové techniky. Objevila se tu však i jinak zaměřená výroba, například produkce roznětek k leteckým pumám. Krom toho se tu montovaly jednoúčelové stroje – automaty. Jedním z důležitých válečných posláních Getewentu byl navíc výzkum a vývoj.

Podzemní dílo. Původní obří protiletecký kryt pro zaměstnance Getewentu byl sice nakreslen již v roce 1940, ale samotné realizace se dočkal až se vznikem koncentračního tábora AL Reichenau. Už návrh z roku 1940 počítal s neobvykle velkým krytem, jehož plocha byla srovnatelná s celým továrním areálem. Při zamýšlené rozloze už

lze mluvit o „podzemním městě“. Žádost o povolení byla jabloneckému landrátu adresována 27. září 1944. Doslova se zde píše o „*protileteckém krytu pro zaměstnance továrny ve spojení s podzemní zkušebnou výrobků*“. Ačkoli tedy nešlo o klasickou podzemní továrnu, část prostor měla být využita právě pro výrobu a zkoušení zařízení. Zálžitosti „zkušebního bunkru“ vyřizoval zvláštní výbor. Ten měl na starosti „podzemní“ radio-komunikace včetně radiolokátorů a vedl ho vrchní inženýr Clausing. Projekt podzemní zkušebny byl oznámen 24. června 1944 zbrojní inspekci IVb a 21. září byl schválen RGK ve Vídni.

Kryt byl rozdělen na dvě části. Jedna spadala pod stavební oddíl la a zahrnovala vchody A a B z továrny a D od nádraží. Výkresy zachycující protiletecký kryt z 15. září 1944 naznačují, že části tunelů vedených z továrny byly již v této době hotové. Jejich prodloužení do středu kopce a proražení vchodu D obnášelo rážbu půl kilometru chodeb. Jedna z nich vedla přímo pod vrchol kopce a mohla být spojena s věží na povrchu. Změna původně „civilního“ krytu na podzemní zkušebnu byla odsouhlasena asi na počátku léta 1944. Ještě v dubnu 1944 se počítalo s dlouhou štolou z tovární-

ho podzemního vchodu B s jedinou odbočkou. Tato zjednodušená varianta navržená firmou Gustav Sachers a synové pak byla opuštěna a začalo se uvažovat o přemístění zkušebny a zázemí radiolokátorů do podzemí. Rozdíly mezi variantami je možné vyčíst i z odhadovaných finančních nákladů. Jednoduchá varianta měla stát 48.250 RM, novější a větší verze se zkušebním bunkrem 163.000 RM. Pro porovnání: výstavba celého koncent-

račního tábora stála 13.200 RM. Přesná rozloha podzemních prostor není známá. Vchod B je znám i dnešním zaměstnancům továrny. Po válce se využíval jako kolektor pro vedení vody a kabelů, ale nakonec došlo k jeho zavalení. Při instalaci inženýrských sítí byl z povrchu probořen strop a později se celý tunel zasypal. O vchodu A se nezachovaly žádné zprávy, ale v roce 2010 se jej podařilo objevit. Jeho poválečná likvidace spočívala v zastropení, přičemž se nad objektem postavila umývárna a šatna. Vchod je zčásti zavalen, zčásti zatopen a od pokračování jej navíc odřízla masivní zeď. Vchod D je zcela překryt zavážkou.

Dnešní stav a možnosti využití. V současnosti není stav podzemí znám. Propad byl prý zaznamenán jen u vchodu A, a to snad v 80. letech, právě na linii, kde se v 50. letech pokládal vysokonapěťový kabel. Celé dílo bude pravděpodobně zatopeno po úroveň počvy vchodu B, kterým protéká voda. Dokumentaci je možné provést otevřeným výkopem nad vchodem B nebo nad vchodem D (od nádraží) a následným potápěčským průzkumem. Dalším postupem je kompletní vyčerpání objektu a archeologický průzkum. Po exploraci a dokumentaci se nabízí několik možností, jak naložit s podzemním dílem – od konzervace až po turistické využití – podobně jako je tomu na mnoha místech ve světě u objektů určených k válečné výrobě. ■

Skromné stánky múz: rodinná loutková divadélka

Jaroslav Blecha, Moravské zemské muzeum (kurátor výstavy)

VÝSTAVY

Takzvané rodinné loutkové divadlo představovalo v první polovině 20. století existenci a všeobecnou oblibu průmyslově i amatérsky vyráběných stolních loutkových divadel, loutek, dekorací, rekvizit atd. a jejich popularizaci, rozšíření a hojné užívání v domácnostech, posléze školách i spolcích. Často bylo historiky divadla považováno za pouhou dětskou zábavu a produkt hračkářského průmyslu. Přestože bylo podněcováno razantní tradicionalistickou propagací a osvětou a „živeno“ z valné části průmyslovou produkcí loutek, divadel, dekorací i všemožných jiných „nástrojů“ loutkového divadla, zastávalo svým dílem také vývojovou funkci v utváření nových konvencí českého loutkářství. Stolní divadla byla koneckonců v rodině pořizována standardně nikoliv jako hračka pro děti, ale jako „instrument“ k předvádění loutkového divadla rodiči dětem. Šlo tedy o ambice dospělých hrát loutkové divadlo s aspirací na umělecké metody a cíle, i když při masovosti a horlivosti, s jakou se tehdy loutkové divadlo v rodinách provozovalo, převažovala zřejmě mechanická a reprodukční činnost nad skutečnou divadelní kreativitou.

V oboru loutkářství znamenalo rodinné loutkové divadlo ohrom-

nou kvalitní výtvarnou produkcí, provázenou zevrubnou transformací repertoáru loutkového divadla. Uznávaná a notně oceňovaná spoluúčast výtvarníků zvukných jmen na loutkářské průmyslové výrobě nejen že zvyšovala prestiž loutkového divadla, ale působila jistě také velmi inspirativně i v laickém rodinném prostředí. Z různých

dochovaných ohlasů vyplývá, že výtvarně hodnotné loutky, divadla a dekorace, navíc technologicky a řemeslně dokonale provedené, vzbuzovaly u svých „opatrovníků“ ušlechtilou čínorodost.

Výstava uspořádaná ve spolupráci s Moravským zemským muzeem v Brně, Naivním divadlem Liberec a mezinárodním loutkářským festivalem Mateřinka „13“ přibližuje širší veřejnosti pozoruhodný fenomén rodinného loutkového divadla, zejména jeho vizuální, výtvarnou stránku. Představuje především průmyslovou výrobu tištěných stolních loutkových divadel, dekorací a loutek české provenience, z nichž prezentovány jsou nejatraktivnější a výtvarně hodnotné předměty ze sbírky oddělení divadla Moravského zemského muzea v Brně.

Nabízí kupříkladu nejstarší původní litografické archy Dekorací českých umělců vydávané od roku 1913 – Rudolfa Livory, Josefa Weniga, Josefa Váchala, Maxe Boháče, Bohumila Vágnera, Josefa Skupy, Oty Bubeníčka, Ladislava Sutnara aj. Uvádí některá významná stolní loutková divadla a technologii jejich výroby. Mezi jinými například tzv. Alešovo divadlo od Františka Kysely, tzv. Alešovo zvětšené divadlo od Rudolfa Livory, „Storchovo české loutkové divadlo“ od Víta Skály, „Loutkové divadlo Artuše Scheinera“, Divadlo „Dekorací pro rodinná divadla“

od Eduarda Christiána, Divadlo „Münzbergových dekorací z české historie“ od Svatopluka Bartoše nebo unikátní avantgardní „České loutkové divadlo“ od brněnského architekta Miroslava Koláře. Vedle toho výstava předkládá také reprezentativní výběr tradicionalistických, průmyslově vyráběných loutek z produkce významnějších českých firem, od nejstarších tzv. alšovek (od roku 1912) modelovaných Karlem Koblrem dle kreseb Mikoláše Alše, až po novější rozličné výrobky firem působících do konce čtyřicátých let 20. století. Výstava přibližuje též dobovou atmosféru českého loutkového divadla a loutkářství s nebývale vydatnou osvětou a v neposlední řadě připomíná bohatý repertoár zaměřený ponejvíce na dětského diváka.

Kromě autentických předmětů mohou vážnější zájemci poznat prostřednictvím posterů, resp. fotografií a průvodních textů některé kompletní významné soubory tištěných divadel a dekorací.

Příjemným zpestřením výstavy je možnost zahrát si s kopiemi loutek v klasickém stolním divadle a vymalovat si obrazy loutky nebo kulisy. Výstavu provázejí výpravné publikace Jaroslava Blechy *Rodinná loutková divadélka*, *skromné stánky múz* a *Rodinná loutková divadélka*, *herectvo na drátkách*, které zde budou po dobu trvání výstavy v prodeji. ■

Výstava „Válka 1866“

Lubor Lacina, kurátor výstavy

VÝSTAVY

Severočeské muzeum v Liberci a Komitét pro udržování památek z války roku 1866 připravily tematickou výstavu k výročí 145 let od zbudování libereckého pomníku padlým vojákům z roku 1866, která byla slavnostně zahájena ve čtvrtek 4. dubna 2013.

Expozice nabízí základní informace i podrobnější přehled o událostech, které v roce 1866 výrazně zasáhly podstatnou část Čech. Jedním z exponovaných míst průchodu armád a dokonce válečných střetů bylo i Liberecko; o válečných událostech dnes vypovídá přímo v lokalitách řada pomníků a pietních míst. Mezi nejvýraznější z nich patří kumulace připomínek

Emericha Berty ve Stráži nad Nisou, výrazné pomníky v Chrástavě nebo Dlouhém Mostě či památky u Václavic, v Hodkovicích nad Mohelkou, na sychrovském zámku, v Turnově nebo vojenský hřbitov ve Svijanech.

Komitét pro udržování památek z války roku 1866 vykazuje bohatou činnost v publikační, zachranné a osvětové činnosti, jejichž styčným bodem je právě válka roku 1866. V okolí Liberce tak lze najít například několik zrekonstruovaných, výše zmíněných pomníků a informačních tabulí v pleneru. V muzeu představuje hlavní kurátor výstavy Jiří Náhlavský válečné události nejen jako celek, ale i kon-

krétní připomínky a památky v krajině, o které se komitét stará. Textová a obrazová část je doplněna o autentické materiály ze sbírek Severočeského muzea a nabízí tak pohled na události staré téměř sto padesát let, které svým klíčovým významem výrazně zasáhly vývoj střední Evropy druhé poloviny 19. století. Výstava bude přístupná do 9. června tohoto roku. ■

Pomník k událostem války 1866 v Chrástavě.

Automobilismus a šlechta v českých zemích 1894–1945

Jiří Krížek

Závěrem loňského roku vydalo Národní technické muzeum v Praze ve spolupráci s libereckým muzeem a Národním památkovým ústavem neobvyklou knihu. Tým autorů na vybraných příkladech zdokumentoval, jak byl ve šlechtickém prostředí přijímán automobil – převratný technický vynález, který bychom možná vnímali ve zdánlivém protikladu k šlechtické konzervativnosti a tradicionalismu. Symbolickými mezníky pro knihu byly zvoleny roky 1894, kdy baron Theodor Liebieg podnikl známou první dálkovou jízdu automobilem z Liberce do Gondorfu, a rok 1945, resp. 1948, kdy nastala faktická likvidace rodové i nobilitované šlechty komunistickým režimem. Kniha obsahuje mnoho unikátních historických fotografií, z nichž zde byla většina publikována vůbec poprvé.

Veřejné mínění nebylo automobilismu v jeho počátcích obecně příliš nakloněno. Vidělo v něm přepychový prostředek zábavy a rozptýlení nejvyšších vrstev, který běžnému člověku přináší spíše škody a nepříjemnosti. Veřejnost i odborné kruhy, které nepředpokládaly jeho masový rozvoj, byly brzy vyvedeny ze svého omylu. Automobil se již během první poloviny 20. století vryl do života společnosti takovým způsobem, že se stal jedním z určujících znaků civilizace, vizuálním znakem určité doby i výrazem míry vkusu a bohatství svého majitele. České země si ve společenské recepci automobilu prošly vývojem, který

je v mnohém společný všem průmyslově vyspělým zemím Evropy a v mnohém velmi osobitý. Šlechta a její vztah k automobilu se stal modelovou ukázkou, kam až dokázal tento dopravní prostředek proniknout. Tradiční plesy, lázeňské pobyty, svatby, ba i hony a dostihy se již v době před 1. světovou

válkou neobešly bez automobilu.

V knize se hned několik studií věnuje rodům, které jsou spjaty se severními Čechami. Namátkou můžeme zmínit korespondenci děčinského Františka Thun-Hohensteina s jeho bratrem Jaroslavem. Z ní se dozvídáme, že slavná mladoboleslavská firma Laurin & Kle-

ment roku 1910 naprosto selhala při prestižní zakázce na dodání luxusního vozu pro českého místopředsedu. Alain Rohan, poslední pán na Sychrově, zase dokázal s novým Fordem během dvou letních měsíců roku 1936 najezdit po Evropě neuvěřitelných 25 tisíc kilometrů! Mikuláš Desfours-Walderode z Hrubého Rohozce se pro změnu dobrovolně vydal na frontu první světové války i se svou laurinkou. Severočestští průmysloví magnáti Alfred Ginzkey z Vratislavic a Oskar a Hugo Klingerovi z Nového Města pod Smrkem na automobilech liberecké značky RAF roku 1909 reprezentovali Rakousko na legendární Jízdě prince Jindřicha. Kdo už dnes ví, že se při tomto závodě dohodl textilní průmyslník Alfred Hielle z České Kamenice s neznámým konstruktérem Ettorem Bugattim na založení slavné automobilky? To Jaromír Czernin-Morzin dokázal počátkem 40. let kvůli nákupům luxusních automobilů přivést ke krachu celé vrchlabské panství.

Pohled na historii motorismu ve šlechtickém prostředí nám na těchto a mnoha dalších příbězích doplní známou mozaiku historických událostí. S trochou sebevědomí můžeme dodat, že nepřehlédnutelnou roli zde hrály osobnosti ze severních Čech, které stály u počátku zrození legend, jakými jsou třeba značky Bugatti, Porsche nebo Mercedes. Zájemce může knihu zakoupit v Národním technickém muzeu za 270 Kč. ■

Když jsem před mnoha lety nastoupil do muzea, měla kolegyně pod tabulí skla vystřižený článek z novin s nadpisem: „Podle psychologů je *nejklidnější* práce v muzeu“. Článek asi tak z roku 1995. Přemýšlím, co je na této práci tak *klidného* nebo v jakém muzeu je ta práce *klidná*. Muzeum, to je především péče o sbírky a sbírkotvorná činnost, ale vedle toho je to dnes i instituce, od které veřejnost očekává viditelné výsledky v podobě výstav, přednášek a tematických akcí. Takže v podstatě se tato „*klidná* práce“ skládá z několika desítek závazných termínů, věčného stěhování, koordinace lidských

Výstavy Severočeského muzea v Liberci duben – květen – červen 2013

Pocta japonskému meči

22. březen – 12. květen 2013

Pravěký a současný šperk

29. březen – 26. květen 2013

Válka 1866

5. duben – 9. červen 2013

Bakalaureáty 2013

24. květen – 9. červen 2013

Skromné stánky múz

7. červen – 1. září 2013

Ještěd

21. červen – 15. září 2013

zdrojů a mnoha dalších, naprosto *neklidných* záležitostí. Jeden ansámbl zde mnohokrát do roka zaživa pocíť ne nepodobné divadelní-

mu *neklidu* před premiérou. A tak se omlouváme, že v několika březnových dnech nastalo v muzeu „výstavní vakuum“, kdy byly k vi-

dění jen stálé expozice. A my se budeme v následujících obdobích snažit (a opět stresovat), aby se to již neopakovalo. ■

Výběr z kulturních akcí

duben – květen – červen 2013

PŘEDNÁŠKA LUBORA LACINY:
BERLÍN – MĚSTO STIŽENÉ DVĚMA TOTALITAMI
24. dubna 2013 od 18 hodin, AV sál SM

DEN JAPONSKÉ KULTURY
28. dubna 2013 od 10 do 18 hodin

DERNISÁŽ VÝSTAVY „POCTA JAPONSKÉMU MEČI“
12. května 2013 od 14 hodin

PŘEDNÁŠKA KATEŘINY N. NOVÁKOVÉ A MARCELY STARÉ
K VÝSTAVĚ PRAVĚKÝ A SOUČASNÝ ŠPERK
15. května 2013 od 18 hodin, AV sál SM

MEZINÁRODNÍ DEN MUZEÍ
18. května 2013 od 9 do 17 hodin

ZAHÁJENÍ VÝSTAVY „BAKALAUREÁTY 2013“
23. května 2013 od 16 hodin, slavnostní vestibul SM

VERNISÁŽ VÝSTAVY „SKROMNÉ STÁNKY MÚZ“
6. června 2013 od 17 hodin, slavnostní vestibul SM

1. PODJEŠTĚDSKÁ MUZEJNÍ NOC
8. června 2013 od 18 do 24 hodin

SLAVNOSTNÍ ZAHÁJENÍ VÝSTAVY „JEŠTĚD“
20. června 2013 od 18 hodin

Fotografie ze sbírek SM

Milada Dománková, fotograf SM

Adolf Gahler: Lázně císaře Františka Josefa – plavecká hala. Pozitiv tónovaný, Liberec, 1902. Liberecké lázně, zřízené k výročí padesátileté vlády císaře Františka Josefa I., byly slavnostně otevřeny 17. března 1902. Svému účelu sloužily až do roku 1990, v současné době probíhá konverze budovy na výstavní a kulturní centrum.